

**Методологічні підходи до вдосконалення статистичного обліку
зовнішньої торгівлі послугами**

Розглянуто методологічні підходи та основні етапи вдосконалення статистичного обліку зовнішньої торгівлі послугами, проаналізовано динаміку зовнішньої торгівлі послугами та структурні зрушення. Окреслено джерела формування даних для державного статистичного спостереження за зовнішньою торгівлею послугами. Досліджено питання визначення вартості послуг у зовнішній торгівлі.

Ключові слова: статистика зовнішньої торгівлі послугами, експорт послуг, вартість послуг, державне статистичне спостереження.

Протягом останніх років суттєво зросло значення зовнішньої торгівлі послугами для розвитку світової економіки. Наразі операції купівлі-продажу послуг складають близько чверті від вартості обороту міжнародної торгівлі. Україна цілеспрямовано проводить політику щодо інтеграції в європейське співтовариство, прагне зміцнювати

свої зовнішньоекономічні зв'язки з усіма країнами. Протягом 2001–2006 рр. динаміка експорту послуг демонструвала щорічне збільшення обсягів у середньому на 14,9%, що сприяло вирівнюванню зовнішньоторговельного обороту країни (рис. 1, за даними [1]).

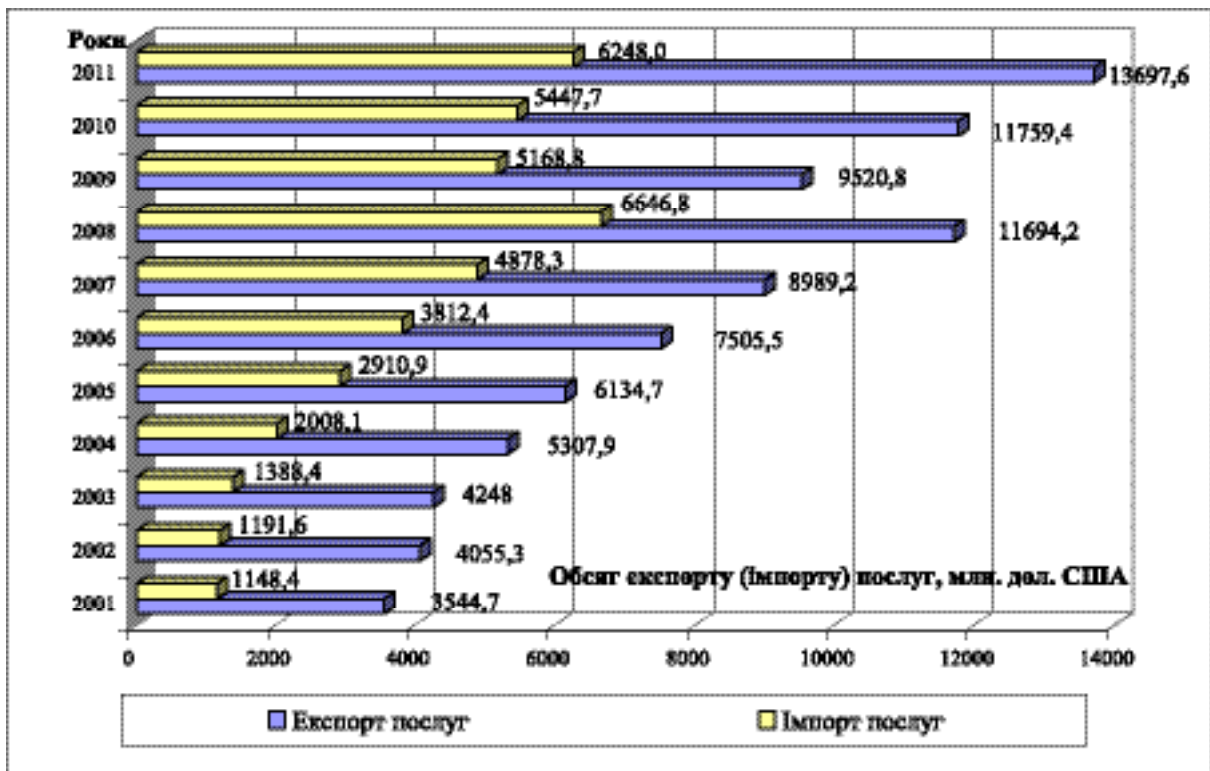

Рис. 1. Динаміка зовнішньої торгівлі послугами в Україні

Після суттєвого зростання у 2007–2008 рр. обсяги експорту послуг щорічно збільшувались у середньому на 16,4%. Так, у 2011 р. порівняно з відповідним періодом 2010 р. експорт послуг зріс на 16,5%, або на 1938,2 млн. дол. США. Зазначене підвищення, зумовлене успіхами в розвитку транспортних систем, різних технологій, фінансової та страхової діяльності, супроводжується збільшенням питомої ваги таких послуг, як проектно-конструкторські, будівельні та монтажні роботи, підготовка програмного забезпечення й технічного обслуговування, маркетинг та ін. Саме тому

особливого значення набуває вдосконалення статистичного обліку зовнішньої торгівлі послугами в Україні.

Мета статті – огляд існуючих методологічних підходів та окреслення основних етапів удосконалення статистичного обліку зовнішньої торгівлі послугами.

Більше половини експорту послуг з України реалізується через трансграничну торгівлю, що відображається у платіжному балансі та зовнішньоторговельному балансі (рис. 2, за даними [1]).

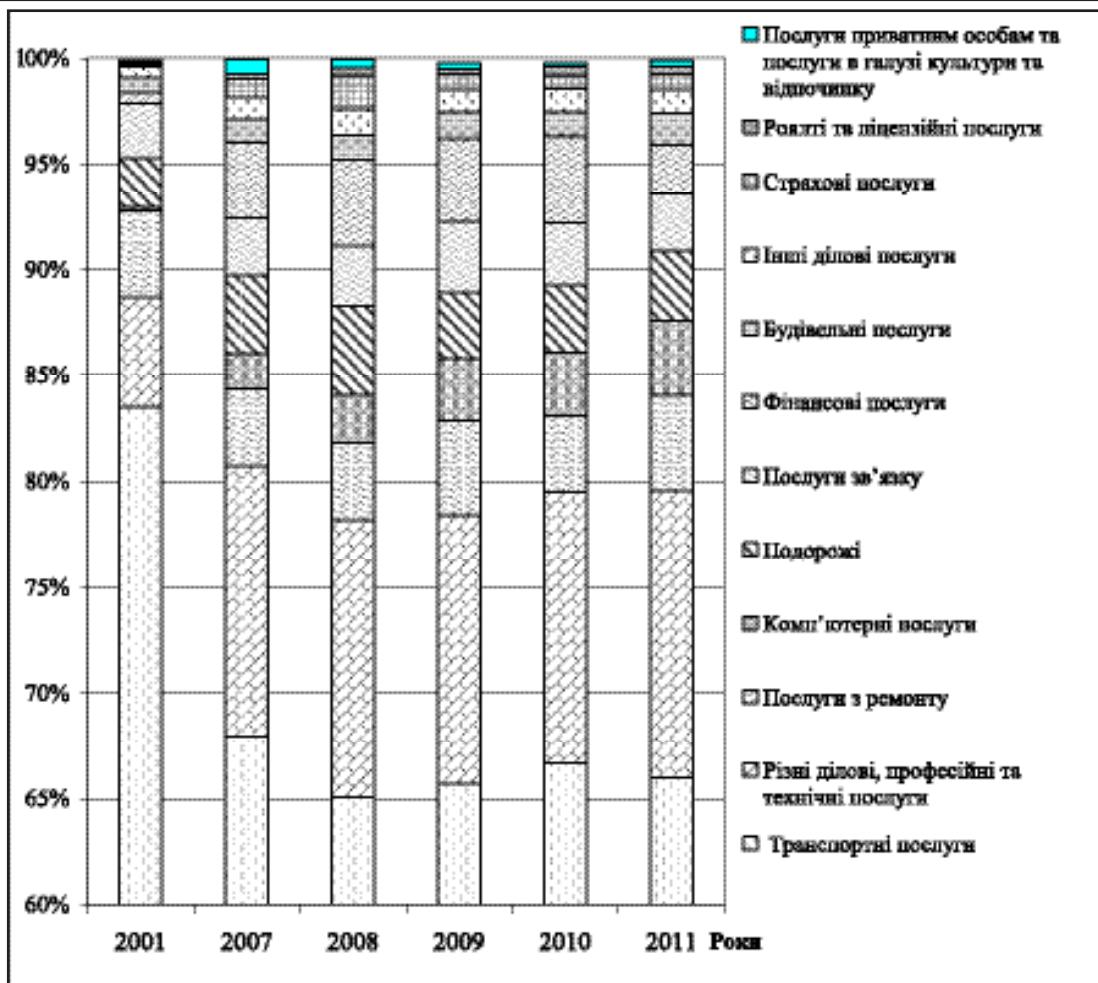

Рис. 2. Структура експорту послуг

Протягом 2008–2011 рр. у структурі експорту послуг мали місце істотні структурні зрушення. Незважаючи на те, що частка транспортних послуг, з яких понад 80% припадає на транзит нафти та газу, продовжує залишатися найбільшою (близько 66% у 2011 р.), суттєво зросла питома вага різних ділових, професійних та технічних послуг (на

0,8 в. п.), послуг з ремонту (на 0,9 в. п.), комп'ютерних послуг (на 0,5 в. п.). Вплив цих структурних зрушень на середній темп зростання експорту за досліджуваною сукупністю послуг оцінюється за допомогою структурного коефіцієнта K , динаміка якого зображена на рис. 3.

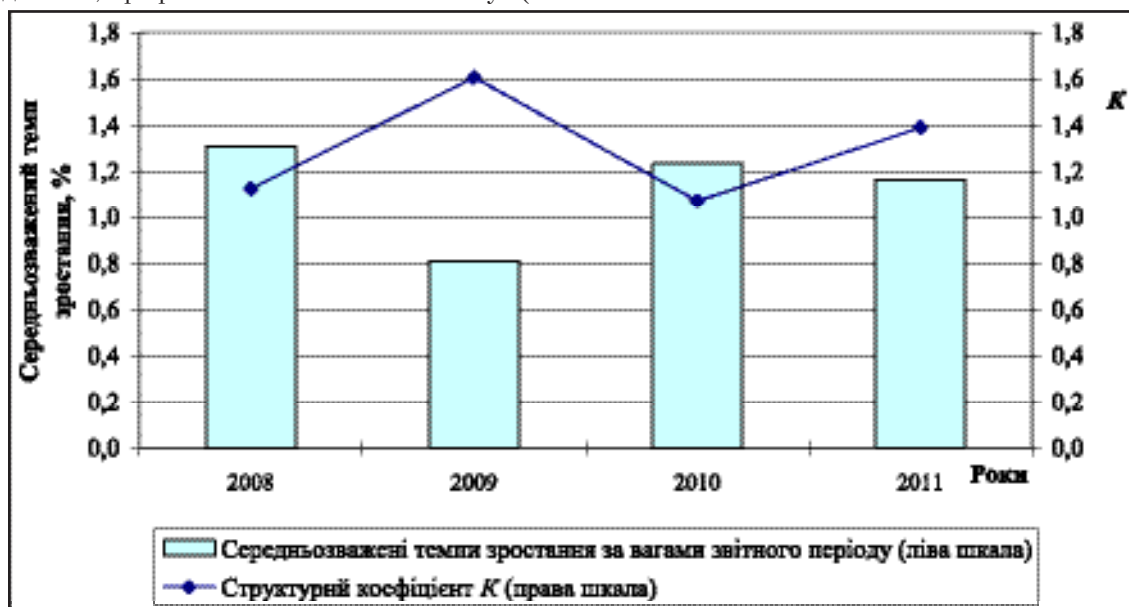

Рис. 3 Порівняння середньозважених темпів зростання та структурного коефіцієнта K

Структурний коефіцієнт K розрахований на основі зіставлення двох середніх зважених темпів зростання – базисного та поточного [2]. Перше зважування відбувалося за індивідуальними частками базисного періоду (2007 р.), друге – за частками звітнього періоду. У результаті проведених розрахунків величина коефіцієнта K виявилася більшою за одиницю, що свідчить про позитивний характер змін у структурі експорту послуг, завдяки чому у 2011 р. відбулося зростання обсягів експорту майже на 46% порівняно з 2010 р. [1].

Зазначені явища у структурі зовнішньої торгівлі послугами зумовлюють необхідність поглибленого дослідження питань статистичного обліку торгівлі послугами України. Будь-яке економічне дослідження неможливе без вагомого статистичного підґрунтя, насамперед системи вартісних показників, що містить узагальнені дані про експорт-імпорт послуг за країнами-партнерами у розподілі за географічним принципом. Особливістю зовнішньої торгівлі послугами є невідільність їх виробництва від реалізації, тобто одразу після закінчення виробництва вони мають бути надані споживачам. Як зазначено в [3, с. 30], статистика зовнішньої торгівлі послугами – це одна з галузей, де наразі не вирішені складні проблеми розробки облікової методології. Робота зі створення достовірної та змістовної системи статистичного обліку щодо всіх чотирьох видів надання послуг, зазначених у [4], триває й досі. Саме тому особливої актуальності набувають питання вдосконалення існуючого обліку послуг у зовнішній торгівлі.

Проблемам функціонування міжнародного ринку послуг та питанням статистичного обліку зовнішньої торгівлі послугами присвячені дослідження багатьох вітчизняних і закордонних учених, серед яких можна виділити праці І. Дюмулена [3], А. Мазаракі [4], А. Румянцева та Ю. Коваленко [5], А. Сидорової [6] та ін. Так, у [5] зазначається, що основним методологічним інструментом дослідження міжнародного ринку послуг є системний підхід, який передбачає аналіз ринку послуг як цілісної системи, сформованої з окремих складових: страхові послуги, фінансові, транспортні, туристичні, інформаційні тощо. Розглянуто також використання діалектичного методу, методів економічного й економіко-математичного аналізу. Автори наголошують, що методологія аналізу міжнародного ринку послуг передбачає комплексне використання зазначених методів, тільки в цьому разі можна отримати системні, всебічні знання про процес розвитку цієї галузі економіки.

Послуги у зовнішній торгівлі охоплюють гетерогенний спектр нематеріальних продуктів та видів діяльності, що важко відокремити від товарів, з якими вони пов'язані тою чи іншою мірою. Відмінність міжнародної торгівлі послугами від міжнародної торгівлі товарами полягає у різнохарактерності, неоднорідності та багатоплановості

різних видів послуг, складності розробки уніфікованого підходу до регулювання їх ввезення та вивезення, а також неможливості (у багатьох випадках) застосування щодо зовнішньої торгівлі послугами загальноприйнятих норм міжнародної торгівлі, зокрема режиму найбільшого сприяння та національного режиму [3, с. 5]. У Керівництві [7] послуги характеризуються як послуги змінення та послуги маржі. Послуги змінення виробляються відповідно до попиту та приводять до змін у стані споживачів, вони не належать окремим об'єктам, на які може бути встановлено право власності, та не продаються окремо від їх виробництва. Зміни, яких зазнає споживач, а виробник прагне досягти, можуть набувати таких форм:

1. Зміни у стані товару, що належить споживачу: виробник послуги працює безпосередньо з товаром, що належить споживачу, в результаті товар зазнає змін за рахунок транспортування, очистки, ремонту тощо.

2. Зміни у фізичному стані людини: виробник послуги надає послуги споживачу, в результаті покращується фізичний стан останнього (наприклад, надання житла, медичні або хірургічні методи лікування, заходи щодо покращання зовнішнього вигляду тощо).

3. Зміни у психічному стані людей: послуги освіти, інформації, поради, розваги або індивідуальні послуги.

Зміни можуть бути тимчасовими або постійними. Так, надання медичних чи освітніх послуг може призвести до незворотних змін у стані споживача, вигоди від яких можуть отримуватись протягом багатьох років. Водночас участь у футбольному матчі є тимчасовою зміною. В цілому такі зміни, як результат споживання послуги слід сприймати як поліпшення, оскільки послуги виробляються на вимогу споживачів.

Послуги маржі є результатом допомоги однієї інституційної одиниці іншим інституційним одиницям під час операцій купівлі-продажу та руху товарів (фінансових активів), при зміні форми власності на товари тощо.

В Україні основним джерелом даних зі статистики зовнішньої торгівлі послугами є державне статистичне спостереження. Основною метою його проведення, відповідно до переглянутого Керівництва з платіжного балансу (шосте видання), є отримання статистичної інформації з експорту-імпорту послуг, пов'язаних з:

1. Виробництвом на давальницькій сировині: охоплюють процес переробки товарів (обробку, збирання, маркування, упаковку тощо), що здійснюється підприємствами, які не є власниками цих товарів.

2. Технічним обслуговуванням та ремонтом, що не віднесені до інших категорій: охоплюють технічне обслуговування та ремонтні роботи, що

виконуються резидентами для нерезидентів і навпаки.

3. Транспорт: охоплюють перевезення людей (пасажирські послуги) і предметів (вантажні послуги) з одного місця в інше, а також додаткові та допоміжні послуги й оренду (чартери) транспортних засобів з екіпажем, поштові та кур'єрські послуги.

4. Подорожами: охоплюють товари та послуги, що споживаються нерезидентами для власного використання в країні перебування.

5. Будівництвом: охоплюють створення, управління, реконструкцію, ремонт або розширення основних засобів у вигляді будівель, земельних ділянок та інших споруд, таких як дороги, мости і дамби, відповідні установочні й монтажні роботи, підготовку майданчиків і загальне будівництво, а також спеціалізовані послуги: фарбування, прокладання труб, знос тощо.

6. Страховою діяльністю та пенсійним забезпеченням: охоплюють надання різних видів страхових послуг нерезидентам страховими компаніями-резидентами і навпаки.

7. Фінансовою діяльністю: надаються банками та іншими фінансовими посередниками.

8. Роялті та ліцензійною діяльністю, не віднесеною до інших категорій: охоплюють плату за використання прав власності: патенти, товарні знаки, авторські права, промислові процеси та проекти, комерційні таємниці, франшизи тощо.

9. Різною діловою, професійною та технічною діяльністю: охоплюють трансляцію звуку, зображень, даних або іншої інформації телефоном, телексом, телеграфом, радіо, по кабельному та / або супутниковому телебаченню, електронною поштою, факсимільним зв'язком і т. д., у тому числі через бізнес-мережі, телеконференції та служби підтримки, послуги мобільного зв'язку, послуги опору них інтернет-мереж та онлайн-сервісів, включаючи забезпечення доступу до Інтернету, апаратне та програмне забезпечення та послуги, пов'язані з обробкою інформації.

10. Іншою діловою діяльністю: охоплюють послуги, пов'язані з фундаментальними, прикладними дослідженнями й експериментальними розробками нових продуктів і процесів, а також діяльність у галузі природничих, соціальних і гуманітарних наук як у ринковому, так і в бюджетному секторі, професійні й управлінські консалтингові послуги, послуги в галузі архітектури, в інженерних та інших технічних галузях тощо.

11. Діяльністю щодо надання послуг приватним особам у галузі культури та відпочинку: охоплюють послуги, пов'язані з аудіовізуальною діяльністю (фільми, музика, радіо, телебачення), а також послуги, пов'язані з виконавським мистецтвом.

12. Діяльністю з наданням державних товарів і послуг, не віднесених до інших категорій: охоплю-

ють товари і послуги, які поставляються або споживаються анклавом, наприклад посольствами і військовими базами; товари та послуги, придбані у приймаючій країні дипломатами, консульськими працівниками та військовослужбовцями, що перебувають за кордоном, і членами їхніх сімей; послуги, що надаються або споживаються урядом і не включені до інших категорій послуг [8].

Державне статистичне спостереження щодо зовнішньої торгівлі послугами здійснюється за формою № 9-ЗЕЗ (квартальна) "Звіт про експорт (імпорт) послуг" [9] на суцільній основі з квартальною періодичністю і поширюється на підприємства – юридичні особи та відокремлені підрозділи юридичних осіб, незалежно від розміру та організаційно-правової форми господарювання, які здійснювали експортно-імпорتنі операції з послугами. До кола респондентів спостереження належать міністерства та інші органи виконавчої влади, які щоквартально надають узагальнену інформацію щодо обсягів експорту-імпорту окремих видів послуг згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2003 року № 1432 "Про складання звітного зовнішньоторговельного балансу України" [6; 10]. Формування сукупності звітних одиниць цього спостереження здійснюється на центральному рівні щоквартально за даними Реєстру учасників зовнішньоекономічної діяльності (в частині зовнішньоекономічних послуг), Реєстру статистичних одиниць (в частині місцевих одиниць) та адміністративними даними.

Результатом державного статистичного спостереження є статистична інформація про обсяги експорту-імпорту послуг за видами послуг, країнами світу, що дозволяє визначити питому вагу країн, регіонів, видів послуг у загальному обсязі зовнішньої торгівлі в країні, темпи зростання (зниження) обсягів зовнішньої торгівлі послугами в динаміці тощо.

Окресливши існуючий стан статистичного обліку послуг у зовнішній торгівлі, більш докладно зупинимося на проблемах методологічного характеру, що потребують вирішення. Одна з таких проблем – удосконалення чинної Класифікації послуг зовнішньоекономічної діяльності (далі – КПЗЕД), яка нині є досить застарілою [11]. В останній редакції Керівництв [7; 8] пропонується 12 категорій послуг, що не збігається з попередньою редакцією цього документа. Так, категорії "Послуги по переробці товарів з давальницької сировини" та "Послуги з технічного обслуговування та ремонту, не віднесені до інших категорій" винесені як окремі.

Досить гострою проблемою є також комплексне відображення способів надання послуг. Практично всі види послуг мають надаватися різними способами, однак, наприклад, вітчизняною статистикою до послуг за категорією "Подорожі" переважно враховується транскордонне надання та споживання за кордоном, лише незначна частка

послуг надається способом комерційної присутності, а переміщення фізичних осіб узагалі не відображається статистикою. Водночас існує багато цілей, заради яких фізична особа перетинає кордон, як-то туризм, працевлаштування, оздоровлення, лікування тощо. Визначення та врахування способу надання послуг потребує додаткових заходів, серед яких значимо вибіркові анкетні опитування фізичних осіб, які перетинають кордон, щодо використання або надання послуг. У роботі [6, с. 196] вказується, що з погляду статистики проблеми, з якими зіштовхуються споживачі, наприклад, у галузі міжнародного туризму, є типовими для всієї сфери послуг. Існують і складності у формуванні статистичної звітності: так, за категорією “Подорожі” бракує інформації про особисті витрати приїжджих.

Особливої уваги заслуговує питання правильності визначення вартості послуг, що негативно впливає на якість даних, особливо за категоріями послуг “Страхові послуги”, “Фінансові послуги”, “Подорожі”. В останній редакції Керівництва з Платіжного балансу [8] пропонується додатково визначати такий показник, як умовно обчислена плата послуг фінансових посередників (далі – УОПФП), що входить до складу категорії “Фінансові послуги”. Для правильного визначення вартості за категорією “Подорожі” необхідно вартість послуг, наданих юридичними особами, додавати до суми особистих витрат приїжджих, які перетинають державний кордон. У табл. 1 (за даними [8; 9]) наведено способи обчислення вартості за 12-ма основними категоріями послуг зовнішньоекономічної діяльності.

Таблиця 1

Вартість послуг у зовнішньоекономічній діяльності

№ з/п	Назва послуги	Вартість послуг
1	Виробництво на доданої вартості сировини	Різниця між вартістю товарів, що підлягають переробці, та вартістю товарів після переробки, включаючи вартість робіт з обробки товарів, вартість матеріалів, приданих переробником, вадомогого прибутку / збитку, що виникає переробкою, накладні витрати (фінансування, маркетинг і шоу-казу, що включаються в ціну готового товару), витрати, пов'язані з однією перебіркою товару без продажу, виключаючи результати для власника ресурсів – асортимента
2	Послуги з технічного обслуговування та ремонту, не віднесені до інших категорій	Вартість знайомих ремонтних робіт, включаючи вартість деталей або матеріалів, що надаються ремонтником, при цьому враховуються як дрібний ремонт, призначений для підтримки об'єкта в робочому стані, так і капітальний ремонт, який підвищує ефективність або потужність об'єкта чи подовжує термін його функціонування. Не враховуються різниця між ремонтними роботами, віднесеними до промислового споживання та капітальних витрат
3	Транспортні	Обчислюється на валовій основі. Всі витрати, пов'язані з імпортом або експортом транспортних послуг, залежать від місцезнаходження перевізника. Транспортні витрати, що виникають до митного кордону країни-експортера, відносять на рахунок експортера, за межами митного кордону – імпортера. Вартість пасажирських послуг включає тарифи та інші витрати, пов'язані з перевезенням пасажирів, наприклад тарифи як частину комплексних турів, збори за шпальтаромовий багаж, витрати на транспортні засоби, продукти харчування, напої та інші товари, придбані в транспорті, оренду, чартери та лізинг суден, міських апаратів, автобусів та інших комерційних транспортних засобів з експлуатацією для перевезення пасажирів, податки на пасажирські послуги, такі як податок з продажу або податок на дошну вартість. До вартості пасажирських послуг не включається вартість крупних тарифів (включаються до подорожжів), оренда або чартери, що є фінансовим лізингом (включаються до кредитів), оренда і чартери без експлуатації (входять в послуги операційного лізингу). Вартість транспортних вантажних послуг з ціною товару на умовах FOB, із ціною пов'язаною за станом на митному кордоні країни-експортера: – всі транспортні витрати до митного кордону відносять як такі, що несє експортер; – транспортні витрати за межами митного кордону відносять як такі, що несє імпортер. Вартість поштової і кур'єрських послуг обчислюється на валовій основі до вартості транспортних вантажних послуг. Вартість поштової послуг, наданих туристам, включаються до подорожжів. Поштової та кур'єрські послуги, пов'язані з іншими предметами, такими як документи, особисті речі та товари, що підлягають ремонту, сплачуються сторонами, відповідальною за це
4	Будівельні	Валова вартість будівництва з урахуванням усіх товарів і послуг, що використовуються в роботі, інші витрати на виробництво, операційний прибуток, який отримують власники будівельного підприємства, та оплата праці працівників
5	Страхові та пенсійні	Різниця між сумою, сплавленою компанією (зокрема, преміями, штрафами та надбавками), і сумою, сплавленою власником поліса (зокрема, виплатами і відшкодуваннями). Вартість non-лайфвокс страхових послуг становить розмір отриманих валових премій, плюс преміальні надбавки мінус страхові виплати до сплати та згорювання на відповідальність виплат (у разі необхідності). Вартість послуг зі страхування життя становить розмір валових отриманих премій, плюс преміальні надбавки, мінус страхові виплати та збільшення (плюс зменшення) резервів зі страхування життя (страхових резервів і резервів страхування з участю в прибутках). Вартість послуг нерестрахованих розраховується як загальної фактичної суми отриманих премій, мінус комісійні до сплати, плюс преміальні надбавки, мінус спортивні виплати отримані та розподілений прибуток (збиток при наявності страхового штибуку, тоді як при страхуванні життя виплати завжди здійснюються). Плата за обслуговування пенсійних схем складається з валових внесків, мінус додаткової шпески, плюс виплати до сплати, мінус коригування за надку аналітичних виплат
6	Роєллі та ліцензійні послуги, не віднесені до інших категорій	Вартість роєллі та ліцензійних послуг, не віднесених до інших категорій, становить розмір платежів, здійснених ліцензіатом
7	Різні ділові	Обчислюється на валовій основі. Якщо постачальник різних ділових послуг є посередником, то вартість цих послуг становить розмір комісійної винагороди
8	Інші ділові	Обчислюється на валовій основі. Якщо постачальник інших ділових послуг є посередником, то вартість цих послуг становить розмір комісійної винагороди

№ з/п	Назва послуги	Вартість послуг
9	Послуги приватним особам у галузі культури та відпочинку	Суми дебіторської або кредиторської заборгованості за ордену аудіовізуальної та супутньої продукції, платіжні, отримані або сплачені за ордену аудіовізуальних та пов'язаних з ними продуктів, а також оплата за доступ до закодованих каналів телебачення (наприклад, кабельні та супутникової послуги), оплата акторів, режисерів і продюсерів, пов'язаних з театральними, музичними, церковними постановками, спортивними заходами та іншими подібними заходами (якщо вони не є традиційною підприємство, яке здійснює платіжні). Вартість послуг, пов'язаних з лотереями та ігровими азартними іграми, що надаються резидентами або нерезидентами, обчислюється як сума ставок президентів, обмежена на відношення послуг до загальної суми ставок оператора або певного виду азартних ігор
10	Державні товари та послуги, не віднесені до інших категорій	Візові збори та збори за інші послуги, що надаються посольствами та консульствами, а також вартість товарів і послуг, придбаних міжнародними організаціями, укладання військових угод, миротворчі сили та інші послуги, наприклад такі, що надаються ООН. Вартість експорту державних товарів і послуг, не віднесених до інших категорій, включає вартість поставки товарів і послуг посольствам, консульствам, військовим частинам, оборонним підприємствам та іншим офіційним організаціям (наприклад, допомога місії, туристична інформація і торговельно-промушлові), які стосуються урядів іноземних держав, що перебувають на території звітуваної країни. Вартість імпорту цієї групи товарів і послуг включає вартість придбання товарів і послуг посольствами та іншими організаціями уряду звітуваної країни на інших територіях
11	Фінансові	Фінансові послуги сплачуються у формі: 1. Прямий платіж (напряму). 2. Різниця на операційних купівлі-продажу угод. 3. Витрати на управління активами, що нараховуються з прибутку від власності. 4. Різниця між процентною ставкою та базисною ставкою за кредитами й депозитами (УОПФП)
12	Подорожі	Складається з вартості видів послуг, наданих юридичною особою тим, хто в'їжджає / виїжджає з країни здійснюючи, та вартості товарів та послуг, придбаних ними у цій країні для особистого використання, за умови, що термін їх перебування у відповідній країні не перевищує одного року

Ще однією методологічною проблемою, на яку слід звернути увагу, є складність міжнародних статистичних зіставлень через відсутність даних про оплату праці зайнятих у сфері зовнішньої торгівлі послугами, що робить неможливим розрахунок індексів зовнішньої торгівлі послугами.

На думку автора, основними етапами вдосконалення статистичного обліку зовнішньої торгівлі послугами мають бути такі:

- оновлення КПЗЕД із зазначенням таблиць відповідності з Класифікацією послуг платіжного балансу;
- внесення відповідних рекомендацій щодо правильного визначення вартості за 12-ма основними категоріями послуг зовнішньоекономічної діяльності (згідно з табл. 2) до інструкції про порядок складання звіту за формою № 9-ЗЕЗ;
- введення додаткових розрахунків для оцінки вартості фінансових послуг групи УОПФП;
- проведення вибірових обстежень з метою визначення способів надання послуг та особистих витрат приїжджених під час подорожі, а також розрахунок відповідних показників статистики зовнішньої торгівлі закордонними філіями;

- запровадження в статистичну практику деталізації статистичної інформації за видами економічної діяльності;

- подальше вдосконалення системи обліку міжнародних банківських операцій, що мають місце на усіх підприємствах – резидентах України, які здійснюють експортно-імпортні операції з послугами та звітують за формою № 9-ЗЕЗ “Звіт про експорт-імпорт послуг”, у напрямі забезпечення узгодженості отриманих результатів;

- упровадження переходу від суцільного обстеження на вибірове, а також використання оціночних даних за умови, що ці дані отримані на підставі апробованих методик, опис яких внесено до метаданих.

Упровадження цих рекомендацій у практику державних статистичних спостережень дозволить отримати більш якісну статистичну інформацію для вирішення таких завдань: складання компонентів поточних рахунків платіжного балансу; отримання індикаторів для оцінювання попиту на види послуг та прийняття управлінських рішень; обчислення показників системи національних рахунків; економічні дослідження, зокрема економічне прогнозування, економетричне моделювання, соціологічні дослідження, дослідження засобів масової інформації.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. Зовнішня торгівля послугами [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/zd/zd_rik/zd_u/gsp_u.html
2. Андрієнко В. Ю. Статистичні індекси в економічних дослідженнях / Андрієнко В. Ю. – К. : Академперіодика, 2004. – 100 с.
3. Дюмулен І. І. Международная торговля услугами / Дюмулен І. І. – М. : ЗАО “Издательство “Экономика”, 2003. – 314 с.
4. Світовий ринок товарів та послуг : [підруч.] : у 2 ч. / Мазаракі А. А., Воронова Є. М., Чаус І. В. та ін. ; за заг. ред. А. А. Мазаракі. – Х. : Ранок, 2008. – Ч.2. – 2008. – 240 с.

5. Румянцев А. П. Світовий ринок послуг : [навч. посіб.] / Румянцев А. П., Коваленко Ю.О. – К. : Центр навч. літ-ри, 2006. – 456 с.
6. Сидорова А. В. Экономико-статистические методы в управлении сферы услуг / Сидорова А. В. – Донецк : ДонНУ, 2002. – 239 с.
7. The Manual on Statistics of International Trade in Services, 2010 [Electronic resource]. – Access mode : <http://unstats.un.org/unsd/tradeserv/TFSITS/msits2010.htm> – Screen title.
8. Sixth Edition of the IMF's Balance of Payments and International Investment Position Manual [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.imf.org/external/pubs/ft/bop/2007/bopman6.htm>
9. Форма № 9-ЗЕЗ “Звіт про експорт (імпорт) послуг” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/albom/> – Назва з титул. екрана.
10. Постанова Кабінету Міністрів України “Про складання звітного зовнішньоторговельного балансу України” від 10.09.2003 р. № 1432 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/laws/show/1432-2003-п
11. Класифікація послуг зовнішньоекономічної діяльності : ДК 012:97. – [Чинний від 1997–06–02]. – К. : Держстандарт, 1997. – 40 с. (Державний класифікатор України).

УДК 311.42:005

М. В. Пугачова,
доктор економічних наук,
генеральний директор,
НТК статистичних досліджень

Високі статистичні технології: український досвід використання кон'юнктурних обстежень

Обґрунтовано застосування поняття “високі статистичні технології” для такої галузі статистики нечислових даних, як використання інформації кон'юнктурних обстежень (обстежень ділової активності підприємств) у композиційних (синтетичних) індикаторах для моделювання та оперативного прогнозування змін економічних тенденцій. Розглянуто причини, через які наразі не можна використовувати загальноєвропейські індикатори для аналізу української економіки, та наведено характеристики запропонованих українських індикаторів. Подано порівняльний аналіз двох видів українських синтетичних індикаторів (тих, що випереджають, та названих “звичайними”), запропоновано шляхи їх подальшого вдосконалення.

Ключові слова: високі статистичні технології, кон'юнктурні обстеження, композиційні індикатори, синтетичні індикатори, цикли ділової активності.

Термін “статистичні технології” дотепер залишається не зовсім звичним для українських статистиків, аналітиків, науковців. Більш зрозумілим і прийнятним є словосполучення “інформаційні технології”, що вже давно ввійшло до наукового та практичного (побутового) лексику. Під інформаційними технологіями зазвичай розуміють інформаційні технологічні процеси (процеси оброблення інформації за певними технологіями), що здійснюються з використанням обчислювальної техніки. Говорячи про інформаційні технології, найчастіше мають на увазі комп'ютерні системи, в яких відбуваються зазначені процеси оброблення інформації. Інформаційні технології широко використовуються в національних статистичних службах та міжнародних організаціях для обробки статистичної інформації. І це зрозуміло: надто великі обсяги інформації задіяні у технологічних процесах, пов'язаних з її первинною обробкою, внесенням до баз даних і сховищ, агрегуванням, розрахунками тощо. Але у цьому випадку мова йде саме про інформаційні технології, що використовуються у статистиці, а не про статистичні технології.

Під статистичними технологіями, на думку російського вченого О. Орлова [1, с. 56], слід розуміти послідовність процедур та алгоритмів, що лежать в основі організації статистичного спостереження (у широкому розумінні цього поняття) і виконуються (послідовно та / або паралельно) за такими етапами:

- 1) планування статистичного спостереження;
- 2) організація збирання статистичних даних (планування вибіркової сукупності, створення оргструктури та підбір команди статистиків, підготовка кадрів, які будуть збирати дані, контролювати й обробляти їх, тощо);
- 3) безпосереднє збирання даних та їх введення на визначений носій інформації;
- 4) первинний опис даних (розрахунок вибіркової характеристик, побудова різних таблиць і діаграм тощо);
- 5) перевірка статистичних гіпотез;
- 6) застосування різних алгоритмів багатовимірного статистичного аналізу, аналізу часових рядів тощо;
- 7) використання отриманих статистичних результатів у прикладних цілях (наприклад, для по-